

TÜRKİYE'DE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE KADINLARIN İŞ HAYATINDAKİ YERİ

Dr. Sevtap Keskin*

* Istanbul University, Istanbul, Turkey* E-mail: keskinsevtap@yahoo.com*

Copyright © 2018 Sevtap Keskin. This is an open access article distributed under the Istanbul University Journal of Women's Studies, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ÖZET

Eğitim düzeyi ve kadın eğitim düzeyi ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı hızlandıran önemli faktörlerdir. Aynı zamanda eğitim düzeyi kadınların işgücü piyasasına katılımını ve istihdamını ve istihdamın niteliğini de etkileyen en önemli faktördür. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de eğitim düzeyine göre sadece kadınların iş hayatındaki yerini ortaya koymaktır. Çalışmada erkeklerle ilgili kıyaslama yer almamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, kadın eğitim düzeyi, istihdam, eğitim düzeyi-istihdam ilişkisi.

Jel Kod: E24, I29, J19.

THE PLACE OF WOMEN IN WORKING LIFE ACCORDING TO EDUCATION LEVEL IN TURKEY

ABSTRACT

The level of education and women's education are important factors accelerating economic, social and cultural development. At the same time, the level of education is the most important factor affecting women's participation in the labor market and employment and also the quality of employment. The aim of this study is to reveal only the place of women in working life according to the level of education in Turkey. Comparison with men is not included in the study.

Keywords: Women, women's education levels, employment, education level-employment relation.

Jel Kod: E24, I29, J19.

1.GİRİŞ

Eğitim istihdam olanaklarını geliştirmenin ve çalışma koşullarını iyileştirmenin önemli aracıdır. Kadınlara fırsatları değerlendirme, geleneksel rolleriyle mücadele etme, hayatlarını değiştirme imkanı verir. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı hızlandıran önemli faktörlerden biri olduğu gibi kadınların işgücü piyasasına katılımını, istihdamını ve istihdamın niteliğini etkileyen en önemli faktördür. Ayrıca kadınların eğitimi uluslararası düzeyde insani gelişmenin temel göstergelerinden biridir. Eğitim kadınların emek piyasasına daha donanımlı ve verimli girmelerini sağlar. Kadınların toplumdaki statülerini, iş durumunu belirlediği gibi işgücü piyasasında rekabet edebilmelerini de sağlayan unsurdur. Başka bir ifadeyle eğitim kadına sadece bilgi ve becerisini arttırarak çalışma yaşamına katılım imkanı sunmamakta, çalışma koşulları

şekillenmekte ve kadının kendine duyduğu güveni geliştirerek, bağımsız karar verebilmesini, kendini savunabilmesini sağlamaktadır (Toksöz, Özkazanç ve Poyraz, 2001, s. 28). Globalleşen dünyada ülkeler arasında kalkan ekonomik sınırlar, iletişim teknolojisinde ortaya çıkan gelişmeler ve artan rekabet olgusu, işgücünün yapısında ciddi değişimleri beraberinde getirmiştir (Bedir, 2002, s. 58). Bilgi toplumlarında eğitimin önemi giderek artmış, ekonomik kalkınmanın itici gücünden birinin insan kaynağı olduğu daha iyi anlaşılmış ve insan sermayesine daha fazla yatırım yapmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır (Aktan, 1997, s. 283). Bu çalışmanın amacı sadece, Türkiye’de eğitim düzeyine göre kadınların iş hayatındaki yerini ortaya koymaktır. Çalışmada erkeklerle ilgili kıyaslama yer almamaktadır.

2.1.TÜRKİYE’DE KADIN NÜFUSU VE ÖZELLİKLERİ

2.1.KADIN NÜFUSU

Nüfus, işgücünün ya da diğer bir ifadeyle iktisaden faal nüfusun kaynağıdır. İşgücü piyasasında işgücü arzını ve buna bağlı olarak uzun dönemli ekonomi politikalarını oluşturmada nüfus eğilimleri birincil değişkendir (Sapançalı, 2000, s. 16). Nüfusun cinsiyet yapısı, son derece hayati olan temel demografik özelliklerden biridir ve önemli bir sosyal göstergedir. Nüfusun cinsiyet yapısı sosyal ve demografik açıdan olduğu kadar, ekonomik açıdan da büyük önem arz etmektedir. Nüfusunun çoğu erkeklerden oluşan bir ülkede emek arzı, nüfusunun çoğu kadınlardan oluşan bir ülkeye göre daha fazla olmaktadır. Bu ilişki, işgücüne katılma oranları bakımından da geçerlidir (Murat, 2007, s. 62-63).TÜİK verilerine göre Türkiye’de 1927’de yüzde 51,9 (7milyon 84bin) olan kadın nüfusu, 2017’de yüzde 49,8’dir (40milyon 275bin). Bu oran ülke nüfusunun yarısını kapsamaktadır. 2017 yılında 15+yaş üstü kurumsal olmayan kadın nüfusu 30.244 bin, toplam kadın işgücü 10.159 bin ve işgücüne dahil olmayan nüfus ise 20.085 bin’dir (TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>). Türkiye’de İşgücüne katılmayan kadın nüfusu oldukça yüksektir ve kadın işgücü potansiyelinin büyük bölümü kullanılmamaktadır.

Tablo 1.Yıllar İtibariyle Kadın Nüfusu

Yıl	Kadın Nüfusu (Bin)	Toplam Nüfus(Bin)	Oran %
1927	7.084	13.648	51,9
1935	8.221	16.158	50,9
1940	8.922	17.821	50,1
1950	10.375	20.947	49,5
1960	13.591	27.755	49,0
1970	17.598	35.605	49,4

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

Tablo 1.Yıllar İtibariyle Kadın Nüfusu

Yıl	1980	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	22.042	27.866	33.457	36.680	37.191	37.671	38.195	38.712	39.230	39.771	40.275
	44.737	56.473	67.804	73.723	74.724	75.627	76.668	77.696	78.741	79.815	80.811
	49,3	49,3	49,3	49,8	49,8	49,8	49,8	49,8	49,8	49,8	49,8

Kaynak: TÜİK, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2014: 2, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 21507, Sayı: 24643, TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>

2.2.OKUR-YAZAR OLMAYAN KADIN NÜFUSU

Okur-yazarlık bilgi ve becerilere erişim, yaşamın zorlukları ve karmaşıklıkları ile başa çıkma ve topluma tam olarak katılma yeteneklerini elde etmek için gereklidir ve okur-yazarlık eksikliği, yoksulluk, sosyal ve ekonomik fırsatlardan dışlanma ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. (United Nations, Trends and Statistics, 2015:79). Okur-yazarlık nüfusun eğitiminin önemli bir ölçüsüdür.Türkiye’de 6 ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusu içinde okur-yazar olmayan kadın nüfusu yıllar itibariyle azalış göstermektedir. 1935’de okur-yazar olmayan kadınların oranı yüzde 90,2 iken 1990’da yüzde 28 ve 2017’de yüzde 5,5’dir. Okur-yazar olmayan kadın nüfus oranının yıllara göre sürekli bir azalış içinde olduğu görülmektedir. Kaydedilen aşama başarı gibi görünse de yeterli değildir ve halen okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranı yüksektir. Kadınların en azından temel eğitime sahip olmaları toplumsal gelişme açısından önemli bir adımdır. Okuma-yazma oranı arttıkça kadın çağdışı uygulamalar karşısında daha bilinçli bir tavır sergileyerek toplumun çağdaşlaşmasına katkıda bulunacaktır (Dilli, 2006, s. 73) Yine de okur-yazar olmayan kadın oranındaki azalış, kadınların çalışma yaşamına katılımı açısından önemli bir gelişme olarak sayılabilir.

Tablo 2.Okuryazar Olmayan Kadın Nüfusu, (6+Yaş)

	1935	1990	2016	2017
Toplam Nüfus	12.862.754	49.163.110	71.348.896	72.188.121
Okuryazar Olmayan Toplam Nüfus	10.387.105	9.587.981	2.482.432	2.336.847

Tablo 2.Okuryazar Olmayan Kadın Nüfusu, (6+Yaş)

%	80,8	19,5	3,5	3,2
Kadın Nüfusu	6.649.478	24.306.582	35.627.578	36.056.148
Okuryazar Olmayan Kadın Nüfusu	5.997.138	6.808.809	2.086.294	1.977.313
%	90,2	28,0	5,9	5,5

Kaynak: TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

2.3.EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE KADIN NÜFUS ORANI

Bireyin tamamlamış olduğu en yüksek eğitim düzeyi, belirli bir nüfus içinde mevcut olan insan sermayesinin ve becerilerinin bir ölçüsüdür (United Nations, Trends and Statistics, 2015:81). 25 ve yukarı yaştaki kadın nüfusunun bitirilen son öğrenim kurumuna göre dağılımına baktığımızda, 1980’de okuryazar olmayanların oranı yüzde 62,4, okuryazarların oranı yüzde 5,6, ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 24,7, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunlarının oranı yüzde 2,2, lise veya dengi meslek okulu mezunlarının oranı yüzde 3,5, yüksekokul veya fakülte mezunlarının oranı yüzde 1,6’dır. 2016’da okuryazar olmayanların oranı yüzde 8,5, okuryazarların oranı yüzde 5,6, ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 33,6, ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 10,3, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunlarının oranı yüzde 7, lise veya dengi meslek okulu mezunlarının oranı yüzde 15,6, yüksekokul veya fakülte mezunlarının oranı yüzde 14,1, yüksek lisans tamamlayanların oranı yüzde 1,2 ve doktorayı tamamlayanların oranı yüzde 0,3’dür. 1980’de 25 ve yukarı kadın nüfusunda okuryazar olmayanlar yüzde 62,4 ile ilk sırada yüksek lisans ve doktorayı tamamlayanları dışarıda bıraktığımızda, yüksekokul veya fakülte mezunları yüzde 1,6 ile son sırada yer almaktadır. 2016’da 25 ve yukarı kadın nüfusunda ilköğretim mezunları yüzde 33,6 ile ilk sırada, yüksek lisans ve doktorayı tamamlayanları dışarıda bıraktığımızda ortaokul veya dengi meslek okulu mezunları yüzde 7 ile son sırada yer almaktadır. Verilere göre son 36 yılda 25 ve yukarı yaştaki kadın nüfusta okuryazar olmayan kadınların oranının yüzde 62,42’den yüzde 8,5’e gerilemesi, lise veya dengi meslek okulu mezunlarının oranının yüzde 3,5’den yüzde 15,6’ya ve yüksekokul veya fakülte mezunlarının oranının yüzde 1,6’dan yüzde 14,1’e yükselmesi sevindirici ancak yeterli değildir.

Tablo 3.Eğitim Düzeyine Göre Kadın Oranı (25+yaş)

	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016
	%	%	%	%	%	%	%
Okuryazar Olmayan	62,4	40,2	27,4	13,9	9,2	9,0	8,5
Okuryazar	5,6	5,6	7,5	7,1	9,0	8,8	8,5
İlkokul	24,7	41,6	45,2	40,1	36,6	35,9	33,6
İlköğretim	-	-	-	6,1	9,3	9,2	10,3

Tablo 3.Eğitim Düzeyine Göre Kadın Oranı (25+yaş)

Ortaokul veya Dengi Meslek	2,2	3,6	5,3	5,5	6,1	5,9	7,0
Lise veya Dengi Meslek	3,5	6,1	9,1	13,8	15,0	15,6	15,6
Yüksekokul veya Fakülte	1,6	2,8	5,4	7,7	11,7	13,1	14,1
Yüksek Lisans	*	*	*	0,7	1,0	1,1	1,2
Doktora	*	*	*	0,2	0,3	0,3	0,3
Bilinmeyen	0,0	0,1	0,1	4,9	1,7	1,1	1,0

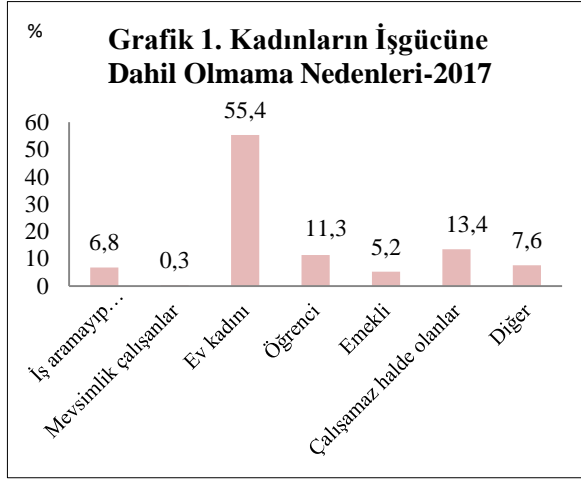
Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Kadın 2015, TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>. *Bilgi Yok.

3.TÜRKİYE'DE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIM, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ORANI

Kadının çalışma hayatında yer almasını kolaylaştıran dört temel değişim; teknolojik gelişmeler, sektörel değişim, hukuki, sosyo-kültürel değişikliklerdir (Yorgun, 2010, s. 167). Kadınların iş hayatına katılımında yeni gelişmelerin oldukça etkili olduğu söylenebilir. Fiziksel gücün bir avantaj olarak görülmekten çıkmaya başlaması ve bilgiye dayalı gücün ve insan odaklı üretimin ön planda olması kadınların iş yaşamına dahil olmasını kolaylaştırmakta (Sarı ve Çevik, 2010, s. 66), eğitimin önemini ortaya koymaktadır.İşgücüne katılma oranı, bir ülkede çalışanlar ile işsizlerin oluşturduğu işgücünün çalışma çağındaki nüfusa oranıdır. Kadınların eğitilmesi, kadınların işgücüne katılım oranını artırdığı için ekonomik olarak faydalıdır ve ülke kalkınması açısından önemlidir. Eğitim düzeyi yükselen kadınların işgücüne katılımının artması; rekabeti, verimliliği ve işgücünün genel kalitesini artıracığı için de faydalıdır.Türkiye'de 2017'de kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 33,6'dır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı son yıllarda artış eğilimine girmekle birlikte hala çok düşüktür. Yüksek işgücüne katılım, ekonomik faaliyete olan katkısının yanı sıra sosyal adalet için de önemli kazanımları beraberinde getirmektedir. Nüfus içerisindeki belirli demografik grupların işgücü piyasasından dışlanması, bu grupların gelir dağılımının alt katmanlarında konumlanmasını muhtemel hale getirmektedir (Alcan, 2018:1). Türkiye'deki kadın işgücü potansiyelinin büyük bölümü kullanılmamaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılımının önünde sosyal, kültürel, ekonomik, demografik olmak üzere birden fazla engel bulunmaktadır (Karabıyık, 2012a, s. 1300). Bunlar; düşük eğitim ve beceri seviyesi, niteliksiz işlerde çalışma, emeklilik hakkı elde etme zorluğu, annelik, çocuk ve yaşlı bakımı ve ev işlerini yüklenme gibi kadına atfedilen roller, cinsiyet ayrımcılığı ve toplum baskısı, evlenme, çocuk sahibi olma, köyden kente göç (Karadeniz ve Yılmaz, 2007, s. 41), kentsel ekonomik yaşamın kendisi ve bu yaşamın yapısal özellikleri ve ülkenin genel ekonomik yapısı gibi faktörlerdir (Aksoy, 2006, s. 54-55). Kadınların işgücüne düşük katılımı, büyük ölçüde kültürel ve ekonomik olarak kadınların çalışmasına verilen düşük değeri yansıtan

tanımlarla ilgili bir sorundur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014, s. 19). İşgücüne katılım oranının düşük olmasının sebebi ne olursa olsun, bu oranın düşük olması üretken toplumsal kesimin daralması anlamına gelmektedir (Akgeyik, 2004, s. 12). 2017 yılında işgücüne dahil olmayan kadınların yüzde 55,4'ü ev kadını, yüzde 11,3'ü öğrenci, yüzde 5,2'si emeklilerden oluşmaktadır.

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı,
<http://www.tuik.gov.tr>

Ücretli-maaşlı, kendi hesabına, işveren ve ücretsiz aile işçisi olarak bir ekonomik faaliyette bulunan 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan tüm nüfusa istihdam edilen nüfus olarak baktığımızda, kadınlarda istihdam oranı 2017'de yüzde 28,9'dur. Bu oran gelişmiş ülke oranlarının oldukça gerisinde kalmaktadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılmalarının ve kadın istihdamının ulusal ekonomi için önemi kabul edilmekle birlikte halen istenilen düzeye ulaşamamıştır. Artan kadın istihdamı ile birlikte toplumların gelişmişlik düzeyi artmakta, kadın yoksulluğu önlenmekte, hane geliri artmakta ve yaşam kalitesi yükselmektedir (Karabıyık, 2012b, s. 240). Kadınların istihdama katılımının önündeki en önemli engellerin başında ise istihdam politikalarının yetersizliği ile kadınlara atfedilen toplumsal görevler gelmektedir. Aile içerisinde kadınlara yüklenen roller; yemek yapma, temizlik yapma, çamaşır/bulaşık yıkama, ütü yapma, çocuk/hasta/yaşlı bakma gibi ev işleri kadınların emeğini görünmez hale getirmektedir (Disk Genel İş Sendikası, 2017, s. 4). Çalışma arzu ve gücünde olup, piyasalardaki cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olduğu halde iş bulamayan çalışma çağındaki nüfus işsizleri oluşturmaktadır. İşsizlik oranına baktığımızda ise, kadın işsizliğinin arttığı görülmektedir. Türkiye genelinde 2017'de kadın işsizlik oranı yüzde 14,1 olmuştur. Türkiye'nin önemli sosyal ve ekonomik sorunlarından biri işsizlik sorunudur.

Tablo 4. Türkiye’de Kadın İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranı (15+yaş %)

	İşgüc. Kat. Oranı(%)	İstihdam Oranı(%)	İşsizlik Oranı(%)
1999	30,0	27,7	7,6
2007	23,6	21,0	11,0
2008	24,5	21,6	11,6
2009	26,0	22,3	14,3
2010	27,6	24,0	13,0
2011	28,8	25,6	11,3
2012	29,5	26,3	10,8
2013	30,8	27,1	11,9
2014	30,3	26,7	11,9
2015	31,5	27,5	12,6
2016	32,5	28,0	13,7
2017	33,6	28,9	14,1

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>, Keskin, 2015: 60.

Kadınların işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları açısından Türkiye, dünya ortalaması, AB-28 ülkeleri ve OECD ülkeleri ile kıyaslandığında, Türkiye’nin kadın işgücüne katılımı, istihdamı ve işsizliği açısından kötü bir noktada olduğu görülmektedir. 2013 itibariyle Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 30,8 iken dünya ortalaması yüzde 50,2, AB ortalaması yüzde 66, OECD ortalaması yüzde 62,6’dır. Türkiye’de kadınların istihdam oranı yüzde 27,1 iken dünya ortalaması yüzde 47, AB ortalaması yüzde 58,8, OECD ortalaması yüzde 57,5’dir. Türkiye’de kadınların işsizlik oranı yüzde 11,9 iken dünya ortalaması yüzde 6,4, AB ortalaması yüzde 11, OECD ortalaması yüzde 8,1’dir (Keskin, 2015, s. 56-62). Bu oranlar ülkemizde kadın potansiyelinden yeterince yararlanılmadığını göstermektedir.

4.TÜRKİYE’DE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE KADIN İSTİHDAMI

4.1.EĞİTİMİN İŞ HAYATINDA KADIN İÇİN ÖNEMİ

Kısaca eğitim nedir diye baktığımızda; en geniş anlamda bireyin zihni, karakteri ve fiziksel kabiliyeti üzerinde etkili olan herhangi bir eylem ve deneyimdir. Teknik anlamda ise toplumun biriktirilmiş bilgi, beceri ve değerleri isteyerek bir nesilden diğerine aktardığı süreçtir (<http://en.wikipedia.org/wiki/education>). Eğitimin amaç ve hedeflerinden bazıları; kişisel gelişim, bilgi edinme, meslek edinme, ahlaki gelişim, yaşam standardını yükseltme, düzenli gelişim, toplumsal dönüşüm, modernleşme, üretkenlik, verimlilik, toplumsal katılımın artması, sosyal ve ulusal kalkınmadır. Eğitim insan sermayesine yapılan bir yatırımdır ki bu bireylerin ve toplumların yararına, onların tüm potansiyellerine ulaşmalarına izin verir, temel bir insan hakkıdır ve

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için temel bir araçtır (United Nations, Trends and Statistics, 2015:59). Başka bir ifadeyle, ülkelerin ekonomik sosyal, kültürel ve politik alanda yaşanan hızlı gelişme ve değişimlerden azami faydayı sağlamak ve bunlarda meydana gelebilecek olumsuzlukları asgariye indirebilmek için kullanabilecekleri en önemli araçlardan biridir (Türk Eğitim-Sen, 2001, s. 1). Bir yandan bireylerin amaç ve beklentilerini belirlemede, diğer yandan bu amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli ilişkilerin kurulması ve yetişmenin sağlanmasında büyük rol oynar (Günday, 2011, s. 43). Ayrıca, üretken ve kaliteli yaşamın önkoşulu olmanın yanında hem toplumsal hem de bireysel değişimin aracı olarak, toplumsal gruplar ve cinsiyetler arasındaki eşitsizlikleri en aza indirebilecek bir anahtardır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2017, s. 17). Eğitimin, bireyin yaşamını sürdürme, kendini geliştirme, toplumun bir üyesi olma ve toplumla uyum içinde yaşama gereksinimlerini karşılama yönünde önemli bir payı vardır (Özaydınlık, 2014, s. 95). Toplumsal ve ekonomik fırsatlarla ilgili olarak kadınlar ve erkekler arasındaki uçurumu kapatmak için eğitim vazgeçilmezdir (United Nations, Trends and Statistics, 2015:59). Kadınların eğitimi sosyal gelişmenin ve kadınların güçlendirilmesinin kilit belirleyicisidir. Eğitimin kadınların çalışma hayatında belirleyici rolü çok güçlüdür. Eğitim düzeyi arttıkça kadınlar çalışmaya daha çok yönelmekte, fırsat eşitsizliği eğitimsiz ve düşük eğitimli kadınlara göre nispeten daha azalmaktadır. İstihdamın eğitim seviyesi bir ülkedeki işgücünün niteliğini ortaya koymaktadır (Türk-İş, 2005, s. 8). Eğitim kişinin istihdamını etkileyen en önemli faktördür. Eğitim birçok sosyal baskıyla karşı karşıya olan kadınlar için engelleri yıkmada güçlü bir araçtır. Eğitim düzeyi arttıkça bilgi birikimi ve beceri düzeyi ile orantılı iş olanakları ve işin niteliği değişmektedir. Ayrıca eğitim, ücret farklılığı, eşitsizlik, gelir dağılımı gibi sorunların çözümüne de katkı sağlar. Düşük eğitimli kadınların çalıştıkları işlerin çalışma koşulları çok da iyi olmamaktadır. Ülkemizde kadın işgücünün ortalama eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Bu durum bir yandan kadının işgücüne katılım oranını azaltırken, bir yandan da kadının düşük karşılığı olan işlerde, mevsimlik tarım işlerinde ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasında etkili olmaktadır (Karakoyun, 2007, s. 83). Eğitimde fırsat eşitliği arttıkça, kadınların her alanda daha fazla sayıda istihdam edildiklerini, gittikçe daha fazla sayıda kadının bir zamanlar erkeklerin hakimiyet alanında olan mesleklere girmeye, bir kısmının yönetimde üst düzey pozisyonları işgal etmeye ve bir çoğunun da kendi işlerini kurmaya başladıkları görülmektedir (Karateke, 2006, s. 31). Ayrıca eğitim işgücünün üretkenliğini artırarak ücret düzeylerinin yükselmesine imkan tanımakta ve geleneksel zihniyet yapılarını zayıflatarak kadınların işgücüne katılmasına da toplum nezdinde meşruiyet sağlamaktadır. Bu bakımdan eğitim düzeyi işgücünün aktif olarak çalışma hayatına dahil olmasında etkin rol oynamaktadır (Karabıyık, 2012a, s. 1288).

4.2.TÜRKİYE'DE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIM, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ORANI

Eğitim kadınların teknolojiye ayak uydurmalarında, bilgi-beceri ve kapasitelerini artırmada, toplumdaki bireylerle kolay iletişim kurmalarında ve gelecekleri konusunda özgür kararlar alarak konularını belirlemede çok büyük bir etmendir (Günday, 2011, s. 44). Kadınların toplumsal hayatta etkin rol üstlenmelerinde her düzeyde eğitim imkânlarından ve fırsatlarından eşit bir şekilde yararlanmaları son derece önemlidir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2017, s. 17). İşgücüne katılımı etkileyen pek çok sebep olmakla birlikte bunların en önemlileri arasında eğitim yer almaktadır (Korkmaz, Korkut, 2012, s. 47). Başka bir ifadeyle, eğitim işgücüne katılım oranı üzerinde doğrudan belirleyici unsurlardan biridir.

Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre Kadın İşgücüne Katılım Oranı

	İşgücüne Katılma Oranı %					
	1999	2009	2014	2015	2016	2017
Okuryazar Olmayan	26,8	15,0	16,0	16,1	15,2	15,9
Okuryazar	24,9	19,2	21,3	21,6	21,7	22,1
İlkokul	29,9	23,3	28,1	28,9	29,6	30,8
İlköğretim		18,0	24,0	28,0	33,2	33,9
Orta veya Dengi Mes	17,2	22,8	22,7	20,3	19,5	19,6
Genel Lise	32,2	30,4	31,9	32,7	33,7	34,3
Lise Dengi Meslek	42,5	39,1	39,8	40,8	41,4	42,6
Yüksekokul veya Fakül.	71,4	70,8	71,3	71,6	71,3	72,7

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

Kadınların işgücüne katılımını eğitim durumu açısından değerlendirdiğimizde 2017'de yüksekokul/fakülte mezunu kadınların işgücüne katılım oranının yüzde 72,7 gibi yüksek bir düzeyde olduğu görülmektedir. İşgücüne katılım oranının yükseköğretim mezunları arasında yüksek olması olumlu bir durumdur. Yükseköğretim kadın işgücüne katılımındaki artışta önemli rol oynamaktadır. Bunu sırasıyla; lise dengi meslek okul yüzde 42,6, genel lise yüzde 34,3, ilköğretim yüzde 33,9, ilkokul yüzde 30,8, okuryazar olanlar yüzde 22,1, ortaokul veya dengi meslek okulu yüzde 19,6 ve okuryazar olmayanlar yüzde 15,9 takip etmektedir. Sonuç olarak, kadınlarda yükseköğrenimin işgücüne katılma oranlarını diğer eğitim düzeylerine göre daha fazla etkilediği görülmektedir. Tablo 5'de çok net olarak görüldüğü gibi eğitim düzeyi düştükçe işgücüne katılım oranı düşmektedir. Kadın işgücünde, eğitim düzeyi ile katılım oranı arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmaktadır. Eğitim düzeylerinin kadını çalışma yaşamına dahil etmede etkili olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Çelikel, 2006, s. 110). Eğitim düzeyi yükseldikçe

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

kadınlar daha az doğum yapmaktadır ve kadınların bakmakla yükümlü olduğu çocukların sayısının az olması, kadınların çalışma yaşamına girmelerinin önündeki engeli kaldırmakta ve iktisaden faal olmalarına olanak sağlamaktadır (Yücecan, 1991, s. 72). Yukarda da belirttiğim gibi kadınlar açısından eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım artmaktadır. Ancak genel lise ve dengi meslek okulunu bitirmiş kadınların işgücüne katılım oranının sadece yüzde 33,7 ve yüzde 41,4 olması gerek genel lise gerekse mesleki liselerde verilen eğitimin istihdama hazırlama potansiyelinin kısıtlılığının ifadesidir (Tokgöz, 2007, s. 25). Lise dengi meslek liselerinin amacı ülkenin ihtiyacı olan alanlarda işgücü piyasasının talep ettiği nitelikli işgücü yetiştirmek olmalıdır. Eğitimin çalışma yaşamından kopukluğu, özellikle meslek lisesi mezunu kadınların işgücüne katılımı karşısında bir engel oluşturmaktadır (TÜSİAD, KAGİDER, 2008: 130).

2017'ye istihdam açısından baktığımızda yüksekokul/fakülte mezunu kadınların yüzde 59,3'ünün istihdamda olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla; lise dengi meslek okulu yüzde 33,8, ilköğretim yüzde 28,6, ilkokul yüzde 28, genel lise yüzde 27, okuryazar olanlar yüzde 20,2, ortaokul veya dengi meslek okulu yüzde 16,9 ve okuryazar olmayanlar yüzde 15,4 takip etmektedir.

Tablo 6. Eğitim Durumuna Göre Kadın İstihdam Oranı

	İstihdam Oranı %					
	1999	2009	2014	2015	2016	2017
Okuryazar Olmayan	26,6	14,5	15,5	15,6	14,7	15,4
Okuryazar	24,3	17,5	19,7	19,9	19,8	20,2
İlkokul	28,4	21,1	25,9	26,6	26,9	28,0
İlköğretim		14,7	20,7	23,8	27,8	28,6
Orta veya Dengi Mes	14,0	18,2	19,2	17,0	16,6	16,9
Genel Lise	24,9	22,4	25,8	26,0	26,6	27,0
Lise Dengi Meslek	33,2	29,0	32,1	33,4	32,9	33,8
Yüksekokul veya Fakül.	63,8	59,3	60,3	59,9	59,3	59,3

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

Eğitimin birey açısından temel iktisadi fonksiyonu; gelişen ve değişen piyasa şartlarına uygun nitelikler kazandırmak olarak tanımlandığında; teorik olarak, eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranının düşmesi gerekir (Çalışkan, 2007, s. 290). Eğitim düzeyi işsizlik oranlarını etkileyen önemli unsur olması gerekirken, Türkiye'de eğitim düzeyi işsizlik oranlarına yansımamaktadır. Eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırılmamış olması eğitilmiş nüfusun işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmasına neden olabilmekte ve ayrıca işgücü piyasasının dinamik yapısı eğitim sistemi içerisinde edinilen

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

vasıfların zaman içerisinde yetersiz kalmasına neden olmaktadır (Öztürk, 2007, s. 1-2). 2017'de işsizlik oranının en yüksek olduğu grup yüzde 21,3'le genel lise mezunu kadınlardadır. Bunda yukarıda belirtilen nedenlerin yanında genel lise eğitiminin kişiye bir vasıf kazandırmaması, genç kız ve kadınların iş seçiminde sınırlanması, kadınlara uygun görülen işlerin sayıca azlığının onların iş bulma imkanlarını iyice daraltmasının da etkisi vardır (Tokgöz, 2007, s. 39). Lise dengi meslek okulu mezunu kadınlarda işsizlik oranı yüzde 20,5'dir. Bu durum da meslek okullarının işgücü piyasalarının gereksinimi olan nitelikte işgücü yetiştirememesinin payı vardır. Fakülte ve yüksek okul mezunu kadınlarda ise işsizlik oranı 18,4'dür. Bunun sebeplerinden biri yeterince nitelikli ve yüksek gelirli iş yaratılamaması, bir diğeri ise iş tercihinde düşük eğitilmiş ve eğitimsiz kadınlara göre daha seçici davranmalarıdır. Düşük eğitilmiş ve eğitimsiz kadınların işsizlik oranı görece olarak daha düşüktür. Düşük eğitilmiş ve eğitimsiz kadınlar niteliksiz, düşük ücretli ve sosyal güvenceden yoksun vasıf gerektirmeyen işlerde ve enformel sektörde daha kolay çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca eğitimsiz kadınlarda işsizlik oranının düşüklüğü tarımda istihdam edilen kadın nüfusun düşük eğitim seviyelerine sahip olması ve hemen hemen hepsinin ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasıdır (Gürsel, Uysal-Kolaşın, 2010, s. 5). Sonuç olarak eğitim seviyesi yüksek olan kadın nüfusunda da işsizlik oranlarının yüksek olması, kadın istihdamında yaşanan sorunlar açısından önemli bir göstergedir (Kızılgöl, 2012, s. 90).

Özetle, eğitim durumuna göre, Türkiye genelinde en yüksek işgücüne katılma ve istihdam oranının olduğu grup yüksekokul/fakülte mezunu, işsizlik oranının en yüksek olduğu grup ise genel lise mezunu kadınlardadır.

Tablo 7. Eğitim Durumuna Göre Kadın İşsizlik Oranı

	İşsizlik Oranı %					
	1999	2009	2014	2015	2016	2017
Okuryazar Olmayan	0,9	3,0	3,0	2,9	3,2	3,6
Okuryazar	2,4	9,1	7,3	7,9	8,9	8,6
İlkokul	4,8	9,4	7,7	7,9	9,1	8,8
İlköğretim		18,3	13,4	15,1	16,3	15,4
Orta veya Dengi Mes	18,6	20,0	15,1	16,6	15,0	13,9
Genel Lise	22,6	26,3	19,1	20,3	21,1	21,3
Lise Dengi Meslek	21,7	25,9	19,3	18,1	20,6	20,5
Yüksekokul veya Fakül.	10,7	16,3	15,5	16,3	16,9	18,4

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tab. <http://www.tuik.gov.tr>,

4.3.TÜRKİYE’DE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE KENT-KIR AYRIMINDA KADININ İŞGÜCÜNE KATILIM, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ORANI

Türkiye’de eğitim düzeyine göre kent-kır ayrımında kadının işgücüne katılım oranına baktığımızda, 2013’de kentte okuryazar olmayan kadınların sadece yüzde 7,3’ü işgücüne katılırken bu oran kırdaki yüzde 26,3’dür. Okuryazar olanların işgücüne katılım oranı kentte yüzde 13,3, kırdaki yüzde 32,4’dür. İlkokul mezunlarının işgücüne katılım oranı kentte yüzde 20,7, kırdaki yüzde 46,5’dir. İlköğretimi bitirenlerin işgücüne katılım oranı kentte yüzde 18,4, kırdaki yüzde 27,7’dir. Ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarının işgücüne katılım oranı kentte yüzde 25,5, kırdaki yüzde 36,4’dür. Genel lise mezunlarının işgücüne katılım oranı kentte 31,7, kırdaki yüzde 33,8’dir. Lise dengi meslek okulu mezunlarının işgücüne katılım oranı kentte yüzde 38,8 kırdaki yüzde 42,3’dür. Yüksekokul/fakülte mezunlarının işgücüne katılım oranı ise kentte yüzde 72,4 kırdaki ise bu oran yüzde 70,1’dir. 2013’de kent ve kır ayrımına istihdam açısından baktığımızda, okuryazar olmayan kadınların kentte yüzde 6,6’sı istihdam edilirken bu oran kırdaki yüzde 26,1’dir. Okuryazar olanların istihdam oranı kentte yüzde 11,4, kırdaki yüzde 31,7’dir. İlkokul mezunlarının istihdam oranı kentte yüzde 17,9, kırdaki yüzde 45,4’dür. İlköğretimi bitirenlerin istihdam oranı kentte yüzde 14,2, kırdaki yüzde 26,1’dir. Ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarının istihdam oranı kentte yüzde 20,8, kırdaki yüzde 34,6’dır. Genel lise mezunlarının istihdam oranı kentte 25, kırdaki yüzde 28,9’dur. Lise dengi meslek lisesi mezunlarının istihdam oranı kentte yüzde 30,8, kırdaki yüzde 34,5’dir. Yüksekokul/fakülte mezunlarının istihdam oranı ise kentte yüzde 61,9, kırdaki yüzde 55,6’dır. Kırsal alandaki kadın işgücüne katılımı ve istihdamı yüksekokul ve fakülte mezunları hariç her eğitim düzeyinde kentsel alandakine kıyasla yüksek seviyelerdedir. Bu durum kentte yaşayan kadınların eğitim düzeyi düşüktüğüne işgücüne daha az katılmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal alanda kadınların ezici çoğunluğu tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın, göçle kente geldiğinde, kent işgücü piyasasına girememektedir. Tarım sektöründen kopan eğitim düzeyi düşük olan kadının tarım dışı sektörde işgücüne katılımı ve istihdamı düşük kalmaktadır. Kentte kadınların işgücüne katılım oranının düşük olmasının sebeplerinden biri de eğitim düzeyi düşük kadınların çalışabileceği işlerin gelir getirme potansiyelinin düşük olması olabilir (DPT, Dünya Bankası, 2010: 7). Kırsal kesimde gelirle ilgili koşullar, işgücü piyasasına katılma kararını muhtemelen kentte gözlemlendiğinden daha az etkileyecektir (DPT, Dünya Bankası, 2010, s. 7). Kentte özellikle eğitim düzeyi düşük kadın emeği, uzun dönemli güvenceden yoksun, vazgeçilmesi kolay, piyasa dışına atılma olasılığı yüksek olan emektir (Uşen, Delen, 2011, s. 140). Kırsal kesimde yaygın olan küçük aile işletmelerinde kadınlar eğitim düzeyinden bağımsız olarak üretime katılmakta, gerek hane

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

içindeki gerekse tarımsal üretimdeki yükümlülükleri, maddi imkansızlıklar, aile içindeki ataerkil ilişkiler ile zihniyet yapıları onları ilköğretim sonrası eğitim kurumlarına devam etmekten alıkoyan başlıca engeller olmaktadır (Tokgöz, 2007, s. 26). Başka bir ifadeyle kente gelen eğitim düzeyi düşük kadınların çoğu karmaşık kültürel ve ekonomik engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik engeller temel olarak mevcut belirsiz çalışma koşulları ile ilgili iken (kayıt dışı sektörde çalışma olasılığının yüksekliği, düşük maaşlar, uzun çalışma saatleri, parasal açıdan karşılanabilir çocuk bakım olanaklarının bulunmayışı) kültürel engeller temel olarak kadınların çocuk bakımına ilişkin rolleri ve kadınların evde oturmasına yönelik ailevi ve toplumsal taleplerle ilgilidir (DPT, Dünya Bankası, 2009, s. 18). Burada dikkati çeken diğer nokta, 2000'li yıllardan sonra kentsel alandaki kadının işgücüne katılımı eğitim düzeyi yükseldikçe istikrarlı bir şekilde artmakta iken, kırsal alandaki kadının işgücüne katılımı değişkenlik göstermektedir. Kentte eğitim seviyesinin yükselmesi ile kadınların işgücüne katılım oranı doğru orantılıdır. Kentte en yüksek işgücüne katılım ve istihdam oranı yüzde yüksek okul ve fakülte mezunu kadınlardır. Kentte okuyamaz olmayan kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı çok düşüktür. Kentte eğitim düzeyi düşük ve eğitimi olmayan kadın çalışma hayatına vasıfsız işgücü olarak katılmaktadır. Tablo 8'de işsizlik oranlarından görülmektedir ki Türkiye'de kadın eğitim düzeyinin yüksekliği işsizliği belirleyici değildir. Eğitimli olmak işsizliğe çare olmamaktadır. Kırsal alanda kadınların işsizlik oranı yüksek okul veya fakülte mezunu kadınlar hariç diğer eğitim düzeylerinde kentte göre düşüktür. Bunun nedeni, Türkiye'de tarım işsizliğinin yapısal nedenlerle çok düşük seviyelerde seyretmesidir, bunun sonucu olarak da bu sektörde yoğun olarak istihdam edilen eğitimsiz kadınların işsizlik oranı çok düşüktür (Betam Araştırma Notu 10/64, 2010). Özetle, kentsel alanda işsizlik oranları kadınların kentsel emek piyasalarındaki güç konumlarının göstergesidir. Kadınların işsizlik oranlarının yüksek oluşu kentsel işgücü piyasalarında yeterli istihdam imkanlarına sahip olmamalarının bir sonucudur (Gerşil, 2015, s. 166).

Tablo 8. Kent-Kır Ayrımında Eğitim Düzeyine Göre Kadın İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranı (15+yaş)

Yıllar ar	1199999	2200000	2008208	2009209	2010210	2011211	2020121	2201313
İşgücüne Kat. Oranı								
Kent %								
Okuyamaz Olmayan	5,5	5,1	5,4	5,7	6,2	6,5	6,1	7,3
Okuyamaz	8,3	7,9	10,3	11,2	12,6	12,6	11,9	13,3
İlkokul	11,8	10,4	13,1	14,7	16,7	17,6	18,9	20,7
İlköğretim		2,7	12,3	13,9	16,2	17,8	17,2	18,4

Tablo 8. Kent-Kır Ayrımında Eğitim Düzeyine Göre Kadın İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranı (15+yaş)

Ortaokul veya Dengi Meslek	13,7	13,6	19,2	19,8	22,0	23,1	25,1	25,5
Genel Lise	29,3	27,5	28,9	29,6	29,7	29,7	30,1	31,7
Lise Dengi Meslek	40,4	39,9	37,3	38,3	39,2	38,6	37,7	38,8
Yüksekokul veya Fakülte	71,4	69,6	69,8	70,4	70,9	71,0	71,1	72,4
Kır %								
Okuryazar Olmayan	42,5	38,2	24,4	24,8	26,6	27,8	26,6	26,3
Okuryazar	45,2	39,2	31,2	31,1	32,3	34,2	33,8	32,4
İlkokul	51,8	42,5	38,3	42,0	45,2	47,8	47,5	46,5
İlköğretim		30,4	26,8	27,2	27,8	27,5	27,6	27,7
Ortaokul veya Dengi Meslek	28,6	21,3	34,7	38,9	38,5	37,6	41,8	36,4
Genel Lise	45,7	32,4	30,7	35,2	34,6	34,3	33,7	33,8
Lise Dengi Meslek	52,5	54,9	45,0	44,7	43,6	42,6	40,7	42,3
Yüksekokul veya Fakülte	71,5	75,5	72,1	74,9	71,9	69,0	68,2	70,1
İstihdam Oranı								
Kent %								
Okuryazar Olmayan	5,2	4,8	4,9	5,0	5,6	6,0	5,7	6,6
Okuryazar	7,2	6,8	8,7	8,8	10,6	10,8	10,4	11,4
İlkokul	9,7	9,1	11,1	12,1	14,0	15,2	16,5	17,9
İlköğretim		2,4	9,5	9,9	12,1	14,1	13,7	14,2
Ortaokul veya Dengi Meslek	10,2	11,3	15,2	15,2	17,2	18,8	20,5	20,8
Genel Lise	22,1	23,0	23,0	21,6	22,1	23,0	24,0	25,0
Lise Dengi Meslek	31,3	33,4	29,4	28,1	29,9	30,4	30,3	30,8
Yüksekokul veya Fakülte	64,4	63,1	60,2	59,4	59,9	60,7	60,9	61,9
Kır %								
Okuryazar Olmayan	42,3	37,5	24,2	24,5	26,5	27,6	26,5	26,1
Okuryazar	45,2	38,4	30,8	30,3	31,8	33,6	33,3	31,7

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

Tablo 8. Kent-Kır Ayrımında Eğitim Düzeyine Göre Kadın İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranı (15+yaş)

İlkokul	51,1	42,1	37,5	40,7	44,0	46,9	46,7	45,4
İlköğretim		30,4	25,3	25,3	26,1	26,2	26,5	26,1
Ortaokul veya Dengi Meslek	26,3	20,6	32,0	34,5	34,7	35,7	39,1	34,6
Genel Lise	37,8	26,0	23,9	27,6	26,8	28,9	29,3	28,9
Lise Dengi Meslek	42,3	46,6	37,0	35,0	36,2	37,2	33,3	34,5
Yüksekokul veya Fakülte	57,7	70,8	58,2	58,6	57,4	54,5	55,2	55,6
İşsizlik Oranı								
Kent %								
Okuryazar Olmayan	5,5	7,5	9,3	11,9	10,1	7,9	6,3	8,3
Okuryazar	13,3	13,5	14,9	21,2	15,8	14,8	13,0	14,6
İlkokul	17,1	12,5	14,8	17,7	16,0	13,6	12,4	13,6
İlköğretim		11,9	22,8	28,8	25,3	20,6	20,6	22,8
Ortaokul veya Dengi Meslek	25,3	17,1	20,8	23,2	21,9	18,8	18,4	18,2
Genel Lise	24,4	16,1	20,3	27,2	25,4	22,5	20,1	21,1
Lise Dengi Meslek	22,4	16,3	21,1	26,6	23,5	21,3	19,6	20,8
Yüksekokul veya Fakülte	9,9	9,4	13,8	15,7	15,5	14,6	14,3	14,5
Kır %								
Okuryazar Olmayan	0,4	1,8	0,8	0,8	0,6	0,6	0,4	0,8
Okuryazar	0,0	2,1	1,3	2,7	1,6	2,0	1,2	2,0
İlkokul	1,4	0,8	2,2	3,1	2,6	1,8	1,7	2,3
İlköğretim		0,0	5,8	6,7	5,9	4,6	4,2	5,8
Ortaokul veya Dengi Meslek	8,1	3,6	7,7	11,4	9,8	5,0	6,4	5,1
Genel Lise	17,2	19,6	22,4	21,7	22,6	15,6	13,2	14,6
Lise Dengi Meslek	19,4	15,2	17,8	21,8	17,0	12,7	18,2	18,5
Yüksekokul veya Fakülte	19,3	6,3	19,3	21,8	20,1	21,1	19,0	20,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

4.4. TÜRKİYE'DE İSTİHDAMDAKİ KADINLARIN EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE DAĞILIMI

İstihdamın eğitim seviyesi bir ülkedeki işgücünün niteliğini ortaya koymaktadır (Türk-İş, 2005, s. 8). Türkiye'de istihdamdaki tüm kadınların eğitim düzeyine göre dağılımını incelediğimizde, 1988'de istihdam edilen 5.234 bin kadının yüzde 43,3'ü ilkök, yüzde 34,5'i okur-yazar olmayan, yüzde 8,4'ü okur-yazar, yüzde 4,8'i lise, yüzde 4,1'i yüksekokul/fakülte, yüzde 2,6'sı ortaokul veya dengi meslek okulu, yüzde 2,3'ü ise lise dengi meslek okulu mezunlarından oluşmaktadır. 2017'ye gelindiğinde ise istihdam edilen 8milyon 728 bin kadının yüzde 29,6'sı ilkök, yüzde 28,3'ü yüksekokul/fakülte, yüzde 8,4'u okur-yazar olmayan, yüzde 8,1'i lise, yüzde 7,7'si lise dengi meslek okulu, yüzde 6,4'ü ortaokul veya dengi meslek okulu, yüzde 6,3'ü ilköğretim, yüzde 5,2'si okur-yazarlardan oluşmaktadır. 1988'de istihdam edilen tüm kadınlarda yüksekokul/ fakülte mezunu olanlar yüzde 4,1 ile lise dengi meslek okulu ve ortaokul veya dengi meslek okulu mezunlarından sonra en düşük orana sahip iken, 2017'de yüzde 28,3 ile ikinci sırada yer almakta ve okur-yazar olmayanların oranının da düştüğü görülmektedir. Okur-yazar olmayanların oranı düşerken, yüksekokul/fakülte mezunlarının oranının yükselmesi istihdamdaki kadınların eğitim seviyesinde dönüşümün gerçekleşmeye başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak lise altı eğitim seviyesindeki kadınların istihdamda sürekli en yüksek orana sahip olmaları kadın eğitimi ve istihdam bağlamında daha kat edilecek yol olduğunu ve istihdamdaki kadınların önemli bir bölümünün eğitim kalitesinin düşüklüğünü ve niteliksiz olduğunu göstermektedir. Günümüz üretim yapısı eğitimi yüksek daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle ülkemizde insan kaynağına daha fazla yatırım yapılması ve işgücünün nitelik düzeyinin artırılması gerekmektedir (Sapançalı, 2000, s. 23).

Tablo 9. İstihdamdaki Kadınların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (15+yaş)

Yıllar	Okuryazar Olmayan	Okuryazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya	Genel Lise	Lise Dengi Meslek	Yüksekokul veya Fakülte	Toplam
	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1988	1.807	439	2.265	-	137	253	119	214	5.234
	34,5	8,4	43,3	-	2,6	4,8	2,3	4,1	100
1999	1.331	269	3.157	-	285	520	201	572	6.335
	21,0	4,3	49,8	-	4,5	8,2	3,2	9,0	100

Tablo 9. İstihdamdaki Kadınların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (15+yaş)

2009	696	413	2.020	381	220	528	416	1.197	5.871
	11,9	7,0	34,4	6,5	3,7	9,0	7,1	20,4	100
2010	771	465	2.233	482	230	535	438	1.271	6.425
	12,0	7,2	34,8	7,5	3,6	8,3	6,8	19,8	100
2013	817	467	2.509	634	289	639	524	1.763	7.642
	10,7	6,1	32,8	8,3	3,8	8,4	6,9	23,0	100
2014	785	442	2.445	671	314	643	535	1.854	7.689
	10,2	5,7	31,8	8,7	4,1	8,4	7,0	24,1	100
2015	777	437	2.486	654	389	645	596	2.074	8.058
	9,7	5,4	30,9	8,1	4,8	8,0	7,4	25,7	100
2016	707	445	2.489	600	485	675	623	2.289	8.313
	8,5	5,4	30,0	7,2	5,8	8,1	7,5	27,5	100
2017	731	458	2.586	550	560	708	669	2.466	8.728
	8,4	5,2	29,6	6,3	6,4	8,1	7,7	28,3	100

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>, (Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.)

4.5.TÜRKİYE'DE İŞTEKİ STATÜSÜNE VE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE İSTİHDAMDAKİ KADIN

İşgücünün statü itibarıyla dağılımında o ülke veya bölgenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik gelişme düzeyinin belirgin özelliklerini görebilmek mümkündür. Bir ülke veya bölgedeki işgücünün statüsü itibarıyla dağılımına bakılarak o ülke veya bölgenin gelişmiş veya gelişmemiş olduğuna karar verebilmek mümkündür (Murat, 2007, s. 270). 2017'de okuryazar olmayan istihdamdaki kadınların yüzde 58,5'i ücretsiz aile işçisi, yüzde 26,8'i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, okuryazar olmayan girişimci kadınların yüzde 0,1'i işveren, yüzde 14,6'sı kendi hesabına çalışmaktadır. Okuryazar kadınların yüzde 48,2'si ücretsiz aile işçisi, yüzde 38,9'u ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, okuryazar girişimci kadınların yüzde 0,2'si işveren, yüzde 12,7'si kendi hesabına çalışmaktadır. İlkokul mezunu istihdamdaki kadınların yüzde 42,1'i ücretsiz aile işçisi, yüzde 41,9'u ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, ilköğretim mezunu girişimci kadınların yüzde 0,7'si işveren, yüzde 15,3'ü kendi hesabına çalışmaktadır. İlköğretim mezunu kadınların yüzde 58,3'ü ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, yüzde 34,8'i ücretsiz aile işçisi, ilköğretim mezunu girişimci kadınların yüzde 0,5'i işveren, yüzde 6,4'ü kendi hesabına çalışmaktadır. Ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu kadınların yüzde 67,3'ü ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, yüzde 23,4'ü ücretsiz aile işçisi, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu girişimci kadınların yüzde 1,1'i

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

işveren, yüzde 8,2'si kendi hesabına çalışmaktadır. Genel lise mezunu kadınların yüzde 77,7'si ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, yüzde 11,6'si ücretsiz aile işçisi, genel lise mezunu girişimci kadınların yüzde 2,5'i işveren, yüzde 8,2'si kendi hesabına çalışmaktadır. Lise dengi meslek okulu mezunu kadınların yüzde 82,5'i ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, yüzde 9,6'si ücretsiz aile işçisi, lise dengi meslek okulu mezunu girişimci kadınların yüzde 1,2'si işveren, yüzde 6,7'si kendi hesabına çalışmaktadır. Yüksekokul ve fakülte mezunu kadınların yüzde 92,4'ü ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, yüzde 2'si ücretsiz aile işçisi, yüksekokul ve fakülte mezunu girişimci kadınların yüzde 2,4'ü işveren, yüzde 3,2'si kendi hesabına çalışmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışan kadın oranı artmakta, eğitim seviyesi düştükçe ise ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın oranı artmaktadır. Kadınların ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmeleri onların işgücü kapsamına dahil edilmesine olanak verse de, toplumsal statülerinin yükselmesine veya ekonomik bağımsızlıklarına fazla katkıda bulunmamaktadır (Önder, 2013, s. 54). Kadın istihdamının düzenli ücretli işler olarak adlandırılan işlerde artması istihdamın kalitesi anlamında önem arz etmektedir (Karadeniz ve Yılmaz, 2017, s. 7). Ayrıca rakamlar bize ülkemizde girişimci kadınların her eğitim seviyesindeki oranlarının ne kadar düşük olduğunu da göstermektedir.

Tablo 10. İşteki Statüsüne ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)

	Okuryazar Olmayan	Okuryazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya Dengi Meslek	Genel Lise	Lise Dengi Meslek	Yüksekokul veya Fakülte
2017	%	%	%	%	%	%	%	%
Ücretli Maaşlı veya Yevmiyeli	26,8	38,9	41,9	58,3	67,3	77,7	82,5	92,4
İşveren	0,1	0,2	0,7	0,5	1,1	2,5	1,2	2,4
Kendi Hesabına Çalışan	14,6	12,7	15,3	6,4	8,2	8,2	6,7	3,2
Ücretsiz Aile İşçisi	58,5	48,2	42,1	34,8	23,4	11,6	9,6	2,0
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

4.6. TÜRKİYE'DE SEKTÖRLERE VE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE İSTİHDAMDAKİ KADIN

Eğitim düzeyi kadın işgücünün farklı sektörel alanlara dağılımını etkileyen önemli faktörlerden biridir. İstihdam edilen kadınların sektörlere göre dağılımı incelendiğinde tarım ve hizmetler sektörü göze çarpmaktadır. 2017 verilerine göre; okur-yazar olmayanların yüzde 71'i tarım sektöründe istihdam edilirken, yüksekokul veya fakülte mezunlarının sadece yüzde 1,4'ü

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bu bize az vasıflı kadın işgücünün tarım sektöründe istihdam edildiğini göstermektedir. Yükseköğretim veya fakülte mezunu kadınların yüzde 89,7'si hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Sosyo-ekonomik yönden gelişmiş yerlerde iyi eğitim olanaklarına sahip eğitilmiş kadınlar ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yoğunlaşmakta, geri kalmış ve kırsal yerlerde eğitimsiz ve eğitim düzeyi düşük kadınlar ağırlıklı olarak tarım sektöründe yoğunlaşmaktadır. Bir başka ifadeyle ekonomik gelişmişlik seviyesi yükseldikçe kadınların tarım sektöründeki istihdam payı azalır, tarım dışı sektörlerle kaymakta ve özellikle hizmetler sektöründeki istihdam payı artmaktadır. Eğitimsiz kadın ise bir uzmanlık istemeyen işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Eğitim olanaklarından yoksun olan kadınların tarım sektörü dışında işgücüne katılımları son derece sınırlıdır. Tarım sektöründe ücretsiz aile işçiliği kadın çalışanların yoğun olduğu statü olmakta ve ekonomik güvenliği olmadan çalışmak zorunda kalmaktadır. Sanayi sektöründe istihdamdaki kadın oranının en yüksek olduğu grup yüzde 24,9 ile ilköğretim mezunu kadınlardır. Sanayi sektörü, özellikle imalat sanayi halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Oysa aynı sektörde ucuz emek olarak tekstil, gıda, hazır giyim gibi emek yoğun sanayi dalları için kadınlar halen tercih edilen işgücü konumundadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011, s. 22-23). 2017'de inşaat sektöründe istihdamdaki kadın oranına baktığımızda istihdamdaki kadın oranının en yüksek olduğu grup yüzde 1,8 ile genel lise mezunlarıdır. Bu sektörde kadınlar çoğunlukla inşaat işlerinin büro kısmında çalışmaktadır (DİSK Genel İş Sendikası, 2017, s. 5). İnşaat sektöründe kadınların varlık gösteremedikleri görülmektedir.

Sonuç olarak sanayi ve inşaat sektörlerinde her eğitim düzeyinde kadın istihdamındaki gelişmeler diğer iki sektöre göre sınırlı kalmıştır. Ayrıca, Türkiye'de eğitim düzeyi yükseldikçe kadın istihdamının gelişme yönünün hizmetler sektörü olduğu söylenebilir (Çalhan, 2012, s. 9).

Tablo 11. Sektörlere ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)					
	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmet	Toplam
2017	%	%	%	%	
Okuryazar Olmayan	71,0	7,0	0,1	21,9	100
Okuryazar	58,3	17,0	0,2	24,5	100
İlkokul	46,9	16,9	0,6	35,6	100
İlköğretim	36,2	24,9	0,7	38,2	100
Ortaokul veya Dengi Meslek	24,2	21,4	0,7	53,7	100
Genel Lise	8,2	19,7	1,8	70,3	100
Lise Dengi	7,0	19,3	1,5	72,2	100

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

Tablo 11. Sektörlere ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)

Meslek					
Yüksekökol veya Fak.	1,4	7,5	1,4	89,7	100

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

4.7. TÜRKİYE'DE MEDENİ DURUMUNA VE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE İSTİHDAMDAKİ KADIN

Kadınların çalışma hayatına katılmalarını etkileyen en önemli faktörlerden biri de nüfusun medeni durum yapısıdır (Uşen ve Delen, 2011, s.150).

Tablo 12. Medeni Durumuna ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)

	Okuryazar Olmayan	Okuryazar	İlkökol	İlköğretim	Ortaokul veya Dengi Meslek	Genel Lise	Lise Dengi Meslek	Yüksekökol I veya Fakülte
2013	%	%	%	%	%	%	%	%
Hiç Evlenmemiş	6,3	21,0	5,1	71,3	13,5	42,3	41,4	38,7
Evli	81,8	70,0	87,1	26,8	73,3	49,1	51,9	55,4
Boşanan	1,5	2,8	4,6	1,7	10,8	7,5	6,1	5,3
Eşi Ölen	10,4	6,2	3,2	0,2	2,4	1,1	0,6	0,6
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

Medeni durum ve eğitim düzeyine göre istihdamdaki kadınların oranına baktığımızda; 2013'de okuryazar olmayan kadınların yüzde 81,8'i evli, yüzde 10,4'ü eşi ölen, yüzde 6,3'ü hiç evlenmemiş ve yüzde 1,5'i boşanan kadınlardır. Okuryazar kadınların yüzde 70'i evli, yüzde 21'i hiç evlenmemiş, yüzde 6,2'si eşi ölen, yüzde 2, 8'i boşanan kadınlardır. İlkökol mezunu kadınların yüzde 87,1'i evli, yüzde 5,1'i hiç evlenmemiş yüzde 4,6'sı boşanan ve yüzde 3,2'si eşi ölen kadınlardır. İlköğretim mezunu kadınların yüzde 71,3'ü hiç evlenmemiş, yüzde 26,8'i evli, yüzde 1,7'si boşanan, yüzde 0,2'si eşi ölen kadınlardır. Ortaokul veya dengi meslek lisesi mezunu kadınların yüzde 73,3'ü evli, yüzde 13,5'i hiç evlenmemiş, yüzde 10,8'i boşanan ve yüzde 2, 4'ü eşi ölen kadınlardır. Genel lise mezunu kadınların yüzde 49,1'i evli, yüzde 42,3'ü hiç evlenmemiş, yüzde 7,5'i boşanan ve yüzde 1,1'i eşi ölen kadınlardır. Lise dengi meslek lisesi mezunu kadınların yüzde 51,9'u evli, yüzde 41,4'ü hiç evlenmemiş, yüzde 6,1'i boşanan ve

yüzde 0,6'sı eşi ölen kadınlardır. Yüksekokul veya fakülte mezunu kadınların yüzde 55,4'ü evli, yüzde 38,7'si hiç evlenmemiş, yüzde 5,3'ü boşanan ve yüzde 0,6'sı eşi ölen kadınlardır. Her eğitim düzeyinde istihdamdaki kadınlarda ilköğretim hariç evli kadınlar çoğunluktadır.

4.8.TÜRKİYE'DE İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE VE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE İSTİHDAMDAKİ KADIN

Eğitim düzeyine göre istihdamdaki kadınların işyeri itibariyle dağılımına baktığımızda, yüksekokul veya fakülte mezunu, lise dengi meslek ve genel lise mezunu kadınların çoğunluğu 50 ve üstü kişinin çalıştığı işyerlerinde, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu kadınların çoğunluğu 1kişinin çalıştığı işyerlerinde, ilköğretim mezunu kadınların çoğunluğu 5-9 kişinin çalıştığı işyerlerinde, ilkokul mezunu, okuryazar ve okuryazar olmayan kadınların çoğunluğu 2 kişinin çalıştığı işyerlerinde istihdam edilmektedir.

Tablo 13. İşyeri Büyüklüğüne ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)

	Okuryazar Olmayan	Okuryazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya Dengi Meslek	Genel Lise	Lise Dengi Meslek	Yüksekokul veya Fakülte
2013	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin
1	152	82	533	29	64	60	44	39
2	330	140	803	72	54	61	45	52
3	136	63	318	112	27	53	41	60
4	76	47	182	92	14	41	35	41
5-9	82	51	200	115	29	92	71	129
10-24	20	32	119	60	22	75	60	229
25-49	11	26	137	56	29	92	81	435
50+	10	26	217	100	50	166	147	777
Toplam	817	467	2.509	634	289	639	524	1.763

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>, (Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.)

4.9.TÜRKİYE'DE YAŞ GRUBUNA VE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE İSTİHDAMDAKİ KADIN

Yaş, kadınların işgücü piyasasına katılımını etkileyen önemli faktörlerdendir. Eğitim düzeyi ve yaş grubuna göre 2017'de istihdamdaki kadın sayısına baktığımızda, yüksekokul veya fakülte mezunu, genel lise mezunu ve okuryazar kadınlarda 25-29 yaş grubu, lise dengi meslek lisesi mezunu, ilköğretim mezunu kadınlarda 20-24 yaş grubu, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu kadınlarda 15-19 yaş grubu, ilkokul mezunu kadınlarda 40-44 yaş grubu, okuryazar olmayan kadınlarda 65+ yaş grubu kadın sayısı daha fazladır. İstihdamdaki eğitim düzeyi yüksek olan kadınların yaş dağılımına baktığımızda büyük bir bölümünün genç işgücünde toplandığı 50 yaş grubuyla hızlı bir düşüş olduğu görülmektedir. Türkiye'de kadınlar çalışma yaşamında genç yaşlarda yer almakta ve yine genç diyebileceğimiz yaşlarda çalışma yaşamından ayrılmaktadır. Bunda ev, aile ile ilgili sorumluluklarının yanında ücret, iş tatminsizliği ve cinsiyet ayrımcılığının payı vardır. Okuryazar olmayan istihdamdaki kadın sayısı yaş küçüldükçe azalmaktadır. Bunda yaş küçüldükçe okuryazar olmayan kadın sayısının azalmasının da etkisi vardır.

Tablo 14. Türkiye'de Yaş Grubuna ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)

Yaş	Okuryazar Olmayan	Okuryazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya Dengi Meslek	Genel Lise	Lise Dengi Meslek	Yüksekokul veya Fakülte
2017	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin
15-19	6	43	20	50	221	31	74	2
20-24	14	50	5	248	6	116	149	310
25-29	33	66	22	210	7	131	90	629
30-34	35	36	291	30	75	102	101	547
35-39	55	37	496	5	88	129	105	431
40-44	72	31	574	6	66	90	73	262
45-49	84	39	472	1	54	60	38	157
50-54	116	43	352	0	26	28	21	79
55-59	97	44	197	0	12	16	11	26
60-64	101	37	108	0	4	4	3	19
65+	118	33	49	0	1	2	2	4
Toplam	731	459	2.586	550	560	709	667	2.466

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>

4.10.TÜRKİYE'DE EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE KADIN ÇALIŞANLARIN KAYITLILIK DURUMU

Kayıtlı çalışma herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olarak vergisel yükümlülüklerin yerine getirildiği çalışma iken, kayıt dışı çalışma herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan vergisel yükümlülüklerin yerine getirilmediği çalışmadır. Kayıtlılık, beraberinde iş güvencesini, sosyal hakları, görece yüksek ücretleri getirirken kayıtsızlık, tersine, güvencesizlik, sosyal korumadan mahrumiyet ve düşük ücretler demektir (TÜSİAD, KAGİDER, 2008, s. 155).İşgücü piyasasında eğitim ile kayıt dışılık arasında güçlü bir ters ilişki vardır. Eğilim, eğitime ve kayıtlı çalışmaya doğrudur, ancak bu süreç yavaş gelişmektedir. (Ercan, 2011, s. 2). Eğitim düzeyi düştükçe kayıt dışı istihdam oranı yükselirken, eğitim düzeyi yükseldikçe istihdamdaki kayıt dışılık azalmaktadır. Eğitim seviyesine göre istihdamdaki kadınlarda kayıt dışı çalışanların en yüksek olduğu grup yüzde 93,3 ile okuryazar olmayanlardır. Kayıt dışı çalışanlar arasında en düşük oranı yüksekokul veya fakülte mezunu kadınlar oluşturmaktadır. Yüksekokul veya fakülte mezunu kadınların yüzde 94,5'i kayıtlı çalışırken yüzde 5,5'i ise kayıt dışı çalışmaktadır. Rakamlar bize eğitim düzeyinin kadınların kayıt dışı istihdamda ne kadar paya sahip olacağını belirleyen en önemli faktör olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyinin düşüklüğü kadın işgücünün kayıt dışı alanlarda düşük ücretle ve sosyal güvenceden yoksun bir şekilde istihdam edilmesine veya kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasına yol açmakta, kentte ise kayıt dışı çalışan kadınlar sadece ev içi çalışanları ve bebek bakıcıları olarak çalışmamakta aynı zamanda ev-eksenli dikiş ve örgü işleri yapmakta ve giyim, tekstil, ambalajlama, gıda üretimi gibi sektörlerde de beden gücüne dayalı işlerde kayıt dışı çalışanlar olarak istihdam edilmektedirler (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, s. 23). Kayıt dışı çalışan kadınlar, kendilerine kısmi de olsa ekonomik ve sosyal bir bağımsızlık kazandırdığı için bu sektördeki işleri olumsuz değerlendirmemekte, kayıt dışı da olsa çalışarak aile bütçelerine katkıda bulunmaktadır (Uşen, Delen, 2011, s. 156).

Tablo15. Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadının Kayıtlılık Durumu (15+yaş)

	Kayıtlı		Kayıtlı Değil	
	Bin	%	Bin	%
2017				
Okuryazar Olmayan	49	6,7	682	93,3
Okuryazar	82	17,9	376	82,1
İlkokul	816	31,5	1.771	68,5
İlköğretim	247	44,9	303	55,1
Ortaokul veya	266	47,5	294	52,5

Tablo15. Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadının Kayıtlılık Durumu (15+yaş)

Eğitim Düzeyi	Kayıtlılık Durumu	Oran (%)	Oran (%)	Oran (%)
Dengi Meslek				
Genel Lise	530	74,9	178	25,1
Lise Dengi Meslek	520	77,6	150	22,4
Yüksek okul veya Fakülte	2329	94,5	136	5,5

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

4.11.TÜRKİYE'DE İSTİHDAM EDİLENLERİN KADINLARIN MESLEK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Meslek belirli bir kişinin statüsüne veya ekonomik faaliyet dalına bakılmaksızın bu kişi tarafından yapılan işe denilmektedir. Bununla birlikte bir kişinin statüsü ve ekonomik faaliyet dalı kişinin mesleğini belirleyen en önemli faktördür. Bir ülkedeki istihdamın mesleki dağılımı, o ülkenin ekonomik ve sosyal durumunu açık bir şekilde ortaya koyar (Murat, 2000, s. 330). Kadınların meslek seçimini etkileyen en önemli faktörlerden biri eğitimidir. Eğitim düzeyine göre istihdamdaki kadınların meslek gruplarına göre dağılımına baktığımızda, yüksek okul veya fakülte mezunu kadınlarda profesyonel meslek mensupları, lise dengi meslek, genel lise, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu kadınlarda hizmet ve satış elemanları, ilköğretim mezunu ve ilkokul mezunu kadınlarda nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar, okuryazar ve okuryazar olmayan kadınlarda nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanlar önemli bir kesimi oluşturmaktadır. Kadınlar açısından dikkat çekici olan yüksek okul veya fakülte mezunu kadınlarda bile yönetici konumunda çalışan kadın sayısının düşüklüğüdür ve bu alanda kadınlara yeterince yer açılmadığı görülmektedir. Ancak yetersiz de olsa kadınların eğitim durumundaki iyileşmelerin sonucu olarak, bugün kadınların çalıştığı işlerin türleri geçmişte çalıştıkları işlerden çok farklıdır ve kadın istihdam kalitesi açısından önemlidir (DPT, Dünya Bankası, 2009,s. 14). Yüksek okul ve fakülte mezunu kadınlar eğitim düzeyi düşük olan kadınlara göre mesleki rollerine daha fazla önem vermektedir. Kısaca kadının eğitim düzeyinin artması demek, daha çok nitelik gerektiren, yüksek ücretli ve iş güvencesi olan işlerde çalışma şansının da artması demektir (Günday, 2011, s.172).

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

Tablo 16. Meslek Gruplarına ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdamdaki Kadın (15+yaş)

	Okuryazar Olmayan	Okuryazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya Dengi Meslek	Genel Lise	Lise Dengi Meslek	Yükseköğül veya Fakülte
2017	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin	Bin
Yöneticiler	0	0	11	3	4	19	11	163
Profesyonel meslek mensupları	0	0	2	1	6	11	45	1.285
Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek grupları	*	1	9	10	16	53	76	260
Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	*	1	28	24	42	153	138	446
Hizmet ve satış elemanları	123	74	520	142	172	265	229	227
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları	390	189	730	125	75	34	25	18
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	21	28	214	48	53	46	42	20
Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	9	27	113	50	31	30	27	11
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	187	139	959	147	162	96	77	37

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.

4.12. TÜRKİYE’DE KADINLARIN EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE YILLIK ORTALAMA ESAS İŞ GELİRLERİ

Tablo 17’de görüldüğü gibi kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ücret düzeylerinin yükselmesine imkan tanımakta ve ücret kazanma potansiyelini önemli ölçüde artırmaktadır. Bir başka ifadeyle, eğitim düzeyinin çalışma hayatının içinde olan kadının kazancına etkisi yüksektir. Bunda eğitim düzeyi ile birlikte kadın üretkenliğinin artışının payı vardır.

2015	
Eğitim Düzeyi	Ortalama Gelir TL
Toplam	17.956
Okuryazar Olmayan	6.844
Okuryazar	8.528
Lise Altı Eğitimliler	9.857
Lise ve Dengi Meslek	16.124
Yüksekokul veya Fakülte	29.238

Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Kadın 2016, <http://www.tuik.gov.tr>.

SONUÇ

Teknolojik gelişmenin hız kazandığı günümüzde kadın işgücünün niteliği daha da önemli hale gelmiştir. İşgücünün niteliğinin en önemli göstergelerinden birisi eğitimidir. Kadınların çalışma yaşamında yeterince yer alamamalarında kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğünün yanında mevcut eğitim sisteminin piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikte insan gücünü yetiştirememesi de etkili olmaktadır. Ülke nüfusunun yarısını oluşturan kadınların eğitilmiş iş gücü olarak istihdam edilmeleri ülke gelişimi ve ekonomik verimlilik açısından önemlidir. Eğitim düzeyi kadınların iş hayatına katılımını teşvik eden, iş gücü piyasasındaki konumunu belirleyen yani statüsünü yükselten, ekonomik bağımsızlık kazanmasını sağlayan önemli bir unsurdur. Düşük eğitim düzeyi kadınların işteki statülerinin yükselmesini engellediği gibi, tarım ve enformel sektörlerde zor şartlarda, sosyal güvenceden yoksun çalışmaya mecbur etmektedir. Türkiye’de kadının işgücü piyasasına girişini sağlayacak koşullar yeterince oluşturulmadığından, yeterince istihdam yaratılmadığından, eğitim politikalarının ihtiyaçlar doğrultusunda planlanmaması ve yetersizliği sonucunda çalışma yaşamında kadınlar yeterli oranda yer alamamaktadır.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

Sonuç olarak kadınlar için istihdam olanakları eğitimlerine giderek daha fazla bağımlı hale gelmektedir. Verilere göre yüksek eğitimli kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranları artmaktadır. Bundan eğitimin kadın istihdamı açısından önemli bir faktör olduğu ve eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların daha fazla çalışma hayatında yer alma arzusu içinde oldukları sonucu çıkmaktadır. Bu nedenle kadınların istihdamda yer almalarını kolaylaştıracak eğitim politikaları geliştirmeli ve eğitim sistemi sosyal ve ekonomik değişime ayak uyduracak şekilde ve çalışma yaşamının istediği nitelikli kadın işgücü yetiştirmeye odaklı olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). Türkiye’de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Analizi, Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (2017). Türkiye’de Kadın, Mart 2017, Ankara.
- Akgeyik, T. (2004). Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam Politikaları, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 54, Sayı 2, İstanbul, 1-32.
- Aksoy, C. (2006). İstanbul Teşvikiye Mahallesindeki Çalışan Kadınların ve Ev Kadınlarının Aile Yaşantılarının Karşılaştırmalı Olarak Sosyal Antropolojik Açından İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji (Sosyal Antropoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- Aktan, C. C. (1997). Bilgi Çağında Yönetim, Üçüncü Bin Yıla Girerken Değişim 97, Türk Metal Sanayicileri Sendikası, Ankara.
- Alcan, D. (2018). Türkiye’de İşgücüne Katılımın Belirleyicileri Ve İşgücüne Katılım Oranı Öngörülleri, Planlama Uzmanlığı Tezi, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayın No:2979.
- Bedir, E. (2002). Yirmibirinci Yüzyılda İstihdamın Artan Önemi ve Eğitim-İstihdam ilişkisi, G.Ü. İ.İ.B.F. Özel Sayısı, 53-64.
- Betam. (2010). Türkiye’de Kadınlar Çalışma Yaşamına Uzak, Betam Araştırma Notu 10/64, 05.03.2010, Bahçeşehir Üniversitesi.
- Çalhan, M. (2012). Kadın İstihdamı Raporu, TRC1 Bölgesi, İpekyolu Kalkınma Ajansı, Gaziantep.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim, İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 7(13), 285-308.
- Çelikol, Y. İ. (2006). Küreselleşme Sürecinde Dünyada ve Türkiye’de Kadın Emeğinin Konumu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Uluslararası İktisat Bilim Dalı, İstanbul.
- Dilli, C. (2006). Zorunlu Eğitim Çağında Bulunan Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri (Şırnak İli Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- DİSK Genel-İş Sendikası. (2017). Çalışma Hayatında kadınlar: daha çok çalışıyor, daha az kazanıyor, Emek Araştırma Raporu.
- DPT., Dünya Bankası. (2009). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı: Eğilimler, Belirleyici Faktörler ve Politika Çerçevesi, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası, Rapor No: 48508 TR, Ankara.
- DPT., Dünya Bankası. (2010). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu Sayı 2, Ankara.
- Ercan, H. (2011). Türkiye’de Mesleki Görünüm. Uluslararası Çalışma Örgütü, Ankara.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi, Cilt 22, Sayı 1, Manisa, 159-181.
- Günday, D. P. (2011). Ekonomik Kalkınmada Kadının Önemi ve Katkısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Genel İktisat Programı.
- Gürsel, S., Kolaşın, U. G. (2010). İstihdamda Dezavantajlı Grupların İşgücüne Katılımını Artırmak, Bahçeşehir Üniversitesi, Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi.
- Karabıyık, İ. (2012). İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılma Sorunu, International Journal of Human Sciences Online, Volume: 9, Issue: 2, 1282-1310.
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt XXXII, Sayı I, 231-260.
- Karadeniz, O., Yılmaz, H. H. (2007), Türkiye’de Kadının İşgücü Piyasası İçindeki Konumu ve İşgücü Piyasasına Katılımını Etkileyen Faktörler, İş Dünyasında Kadın Raporu, TÜRKONFED, İstanbul.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

- Karakoyun, Y. (2007). Esnek Çalışma Yoluyla Kadınların İşgücüne Katılım Oranının ve İstihdamının Artırılması; İşkur'un Rolü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türk İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Karateke, G. (2006). Kadınları Girişimciliğe İten Faktörler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yönetim organizasyon Bilim Dalı, İstanbul.
- Keskin, S. (2015). Dünya'da ve Türkiye'de Kadın İstihdamının Sektörlere ve İş Statüsüne Göre Dağılımı, Maltepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi, Maltepe Ün. Yayınları, ISSN 1303-0496, İstanbul, 52-70.
- Kızılgöl, A. Ö. (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 13 (1), 88-101.
- Korkmaz, A., Korkut, G. (2012). Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.2, 41-65.
- Murat, S. (2000). AB Ülkelerinde ve Türkiye'de İşgücünün Yapısı, Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan, Tühis Yayın No:38, Ankara, 303-352.
- Murat, S. (2007). Düünden Bugüne İstanbul'un İşgücü ve İstihdam Yapısı, İTO Yayını, Yayın No: 2007-73, İstanbul.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 35-61.
- Özar, Ş. (2005). GAP Bölgesi'nde Kadın Girişimciliği, GAP-GİDEM Yayınları, Ankara.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Yıl: 14, Sayı: 33 Tarih: Temmuz-Aralık, SS: 93-112 ISSN: 2148-9424, 93-112.
- Öztürk, Ö. (2007). İstihdam Konusunda Kobilerin Önemi ve Kobi Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Sapancalı, F. (2000). Yeni Binyıla Girerken Türkiye'de İşgücü Piyasası, Kamu-İş Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, 15-42.
- Sarı, E., Çevik, A. (2009). Kadın İçin Kariyer Gelişiminin Önemi, SÜ. Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongre Bildirileri, I. Cilt, 65-74.
- T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). Kadın ve Ekonomi, Politika Dokümanı, Ankara.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi
Istanbul University Journal of Women's Studies

2018/II: 1-30

- T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2011). Türkiye’de Kadının Durumu, Ankara.
- Toksöz, G., Özkazanç, A., Poyraz, B. (2001). Kadınlar, Kalkınma ve Sosyal Adalet, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.
- Toksöz, G. (2007). Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu, Uluslararası Çalışma Örgütü, Ankara.
- TÜİK. (2015). TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2014, Yayın No: 4370, Ankara.
- TÜİK. (2016). TÜİK Haber Bülteni, 28 Ocak 2016, Sayı: 21507.
- TÜİK. (2017). TÜİK Haber Bülteni, 23 Mart 2017, Sayı: 24635.
- TÜİK. (2017). TÜİK Haber Bülteni, 07 Mart 2017, Sayı: 24643.
- TÜİK. Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Göstergeleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TÜİK İstatistiklerle Kadın 2016, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TÜİK İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, <http://www.tuik.gov.tr>.
- Türk Eğitim-Sen. (2001). 21’inci Yüzyılda Türk Milli Eğitimi.
- Türk-İş. (2005). Türkiye’de Emek Piyasasında Kadınların Durumu, Türk-İş Raporu.
- TÜSİAD., KAGİDER. (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, Kadın- Erkek Eşitsizliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset Raporunun Güncellemesi, Yayın No:TÜSİAD-T/2008-07/468, Yayın No: KAGİDER-001, İstanbul.
- United Nations, (2015). The World's Women 2015, Trends and Statistics, New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. Sales No. E.15.XVII.8.
- Uşen, Ş., Delen, M. (2011). Eğitimli Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Tercihleri, İstanbul Örneği, Kamu-İş Dergisi, Cilt:11, Sayı:4, 127-182.
- Yücecan, S. (1991). Kadın ve Sağlık, Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme, Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Konulu Konferansa Sunulan Tebliğler.
- Yorgun, S. (2010). Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21.Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı, Sosyo-Ekonomi, Ocak-Haziran, 2010-1, 168-189.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/education>.